

*Базан І.В.,
студентка юридичного факультету
Тернопільського національного
економічного університету*

*Труфанова Ю.В.
к.ю.н., доцент кафедри
цивільного права і процесу ТНЕУ*

РОЛЬ ЗВИЧАЇВ ДІЛОВОГО ОБОРОТУ В РЕГУЛЮВАННІ ЦИВІЛЬНИХ ВІДНОСИН

Одним із джерел цивільного права є цивільно-правовий звичай, різновидом якого є звичай ділового обороту, на сутність якого істотно вплинули сучасні правові концепції. Підвищена цікавість до такого виду звичаїв проявляється не тільки зі сторони держави, а й зі сторони істориків та правознавців, науково-дослідна діяльність яких змушує задуматись про особливості звичаю ділового обороту та сфери суспільних відносин, які він може регулювати. Саме тому дослідження ролі даного звичаю на сьогодні є актуальним питанням, розкриття якого дасть змогу визначити обсяг впливу такого звичаю на цивільні відносини.

Відповідно до ст. 7 Цивільного кодексу України [1], звичаєм є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у певній сфері цивільних відносин. Таким чином, цивільні відносини можуть регламентуватися звичаєм, у тому числі звичаєм ділового обороту.

У інформаційному листі Вищого господарського суду України «Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України» [2] зазначено, що звичаєм ділового обороту є правило поведінки, яке не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у сфері ділового обороту.

Більш ширші визначення звичаю ділового обороту подають науковці. Так, на думку Н. Міловської, звичай ділового обороту – це позаюридичне джерело правового регулювання цивільних відносин, яке представляє собою правило поведінки, що не встановлене актами цивільного законодавства, але є усталеним у конкретній сфері суспільних відносин та можливість застосування якого для регулювання таких відносин закріплена у відповідних нормативно-правових актах [3, с. 38].

Звичай ділового обороту А. Г. Бірюкова назває самостійним джерелом права, яке посідає важливе місце у системі сучасного цивільного права, а також є диспозитивною формою правового регулювання суспільних відносин та не виходить безпосередньо від держави [4, с. 104]. В свою чергу Н. Міловська звертає увагу на те, що звичаї ділового обороту є засобом заповнення нормативних і договірних прогалів [3, с. 36].

Характеризуючи звичаї ділового обороту, А. С. Вороняк виокремлює такі особливості такого виду звичаїв [5]: звичаї ділового обороту є офіційно визнаними джерелами цивільного права; сфера застосування звичаїв ділового обороту є значно вужчою за галузь функціонування ділових звичаїв; звичаї ділового обороту, зазвичай, не закріплені у вигляді обов'язкових норм права у нормативних актах та в договорах.

Досліджуючи зарубіжну та національну практику застосування звичаїв ділового обороту, О. М. Стрілець зазначає, що звичаї ділового обороту виступають особливою формою права, так як [6, с. 168]: займають особливе місце серед видів цивільно-правових звичаїв; є достатньо диференційованими у залежності від кола осіб, сфери застосування, території; поєднують у собі міжнародні та внутрішньодержавні традиції торгівельних відносин; можуть набувати різних форм державного санкціонування; у різних сферах суспільних відносин їх зміст залежить від ступеня інституціоналізації групи однорідних правовідносин.

Таким чином, звичаї ділового обороту зайняли достатньо велику «нішу» серед додаткових джерел цивільного права. Проаналізувавши статті Цивільного кодексу України, можна з впевненістю сказати, що цією «нішею» є торгове право, адже правові норми, які містять посилання на звичаї ділового обороту, знаходяться в тій частині Цивільного кодексу України, де йдеться про зобов'язання та різні види договорів.

Отже, звичай ділового обороту – це додаткове джерело цивільного права, під яким розуміється усталене правило поведінки у конкретній сфері суспільних відносин, що не встановлене актами цивільного законодавства, але можливість застосування якого закріплена у відповідних нормативно-правових актах.

Список використаних джерел

1. Цивільний кодекс України від 16 січ. 2003 р. № 435-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.09.2019).
2. Про деякі питання практики застосування норм Цивільного та Господарського кодексів України: інформаційний лист Вищого господарського суду України від 7 квіт. 2008 р. № 01-8/211. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v_211600-08 (дата звернення: 29.09.2019).
3. Міловська Н. Звичай ділового обороту як джерела правового регулювання договірних страхових відносин. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 2. С. 35-39.
4. Бірюкова А.Г. Правова природа звичаю ділового обороту як джерела цивільного права. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 3. С. 102-104.
5. Вороняк А.С. Застосування звичаїв ділового обороту. URL: <https://vl.arbitr.gov.ua/sud5004/pres-centr/news/284603/> (дата звернення: 29.09.2019).
6. Стрілець О.М. Звичай ділового обороту як особлива форма права. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. 2014. Вип. 24. С. 162-169.